

van christelijke romankunst verdient, in z'n psychologische analyse, in z'n milieu-teekening, in z'n personenbeschrijving. Ook in zijn taal en stijl. Ten dezen verschil ik van meening met een recensent, die schreef, dat taal en stijl heel slecht zijn. Inderdaad, er staan enkele taalfouten in het boek (of zijn het niet opgemerkte zetfouten??) en hier en daar is een zin mislukt en een stijleffect onzuiver. Maar over het geheel zijn, naar mijn inzien, taal en stijl alleszins verdienstelijk, zoo, dat ik geenerlei bezwaar zie om die van artistiek karakter te noemen. De dialectiek h.v. is levend en frisch en de dialogen zijn, soms zelfs verrassend, natuurlijk.

Of hier dan alles goud is wat er blinkt?

Och neen, het boek heeft ook z'n gebreken. Het is h.v. als compositie niet sterk, in sommige onderdeelen onevenwichtig; bepaalde fragmenten slaan los van het verband; enkele optredende personen zijn te zeer figuranten om de aandacht, die de aan hen gewijde alinea's voor ze vragen, waard te zijn. De lezer zal gerust deze zwakke plekken wel opmerken. Maar ze vinden alle zeer voldoende correctief in het goede, dat dit boek kenmerkt. En ze doen aan de hoofdzak, aan de eigenlijke verdienste niet af. Dat hier een ongetwijfeld geslaagde proeve gegeven wordt van wat de eigenlijkheid der christelijke romankunst zijn moet: analyse van geestelijk leven in en door de verhoudingen van het alledaagsche, dat is het, wat dit boek in het geheel van onze christelijke literatuur van uitnemende betekenis doet zijn. En die betekenis weegt ruimschoots op tegen de technische zwakheden, die de roman als roman vertoont. Ik beveel daarom met nadruk dit boek ter lezing aan, in het bijzonder aan de pessimisten over de christelijke kunst. Ze zullen door die lectuur iets van hun verloren hoop terugkrijgen.

C. T.

*) Konings Uitgeverij, Baarn.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

Van verschillende zijden deed men mij vragen over de lijkverbranding.

Ofschoon het onderwerp strikt genomen in deze rubriek niet thuis hoort — doch dit geldt van meerdere waarover ik schreef — besloot ik toch de verschillende vragers hier zooveel mogelijk te bevredigen.

POPULAIR-WETEN — SCHADDELIJKE SCHEITSEN

Kerkbouw.

1.

In een reeks artikelen in den vorigen jaargang van „De Reformatie” heeft Ds Buffinga opnieuw licht doen vallen op „Religie en Kunst” en haar onderlinge verhouding.

De overeenkomst van beide is duidelijk geschetst, doch ook de tegenstellingen zijn door den geachten schrijver voor het voetlicht gebracht.

In den loop der eeuwen is de religie weliswaar tot meerdere ontplooiing gekomen door toename van de openbaring, doch de gang van de kunst door de eeuwen heen is beter aan te duiden met ontwikkeling, evolutie.

De schrijver herinnert eraan, dat de auteur van de ware religie dezelfde is als de werkmeeester op het gebied der kunst.

Immers is dit in beide gevallen de Heilige Geest, zij het bij de kunstscheping langs den weg van de gemeene gratie.

En al is er volgens Dr. Kuyper in de waarachtig-schoone voortbrengselen der kunst „iets heiligs”, toch is voor den auteur van dat waarachtig-schoone de bijzondere genade niet onontbeerlijk.

Bijna zou men zeggen: integendeel!

Immers maakt Dr. Wielenga terecht de opmerking, dat „de van God vervreemden van Gods schoonheden het ruimste deel ontvangen”.

Niet geheel in overeenstemming hiermee lijkt ons de aangehaalde uitspraak van Portig uit „Religion und Kunst”:

„Een genie, dat niet het hoogste welgevallen heeft aan het origineel van al het schoone, d.i. aan God, dat heeft ook niet de kracht, een afschijnsel van de eeuwige schoonheid lief te hebben of voort te brengen.”

We vragen ons af: is niet het „hoogste welgevallen aan God” vrucht van Zijn bijzondere genade? En kan de van God begenadigde het „afschijnsel van de eeuwige schoonheid” niet liefhebben en ook voortbrengen uit kracht van de gemeene gratie?

Het wil ons voorkomen, dat dit niet alleen mogelijk is, maar zelfs regel kan genoemd worden en dit ook logisch volgt uit de bovengenoemde beschouwingen.

Omdat ik, ook ter wille van de ruimte, kort moest zijn, kon ik er niet aan denken, overeenkomstig den bescheiden wensch van één humer, een „flinke, breedvoerige verhandeling” te geven, maar goot ik mijn gedachten in den vorm van eenige stellingen. Licht kunnen ze, al belichten ze het vraagstuk slechts van één zijde: de religieus-zedelijke, bij eigen nader onderzoek een weinig voorlichting en leiding geven.

De Lijkverbranding en de Heilige Schrift.

Al moet toegestemd, dat de Heilige Schrift het verbranden van het doode menschenlichaam niet met zooveel woorden verbiedt — zoo moet toch met allen nadruk daartegenover gesteld:

1e. dat de Heilige Schrift (dat is niet maar een eerbiedwaardig boek met oude overleveringen en behartigenswaardige leeringen; maar de bijzondere openbaring — het Woord Gods) overal waar ze spreekt van de bezorging van het doode menschenlichaam, het begraven laat gelden als den normalen vorm daarvoor.

2e. dat de Heilige Schrift wel ook melding maakt van verbranding van het menschenlichaam, doch dan uitsluitend, of als van een historisch gebeuren, dat uit den nood geboren werd: 1 Sam. 31:11—13, of als van een ootterende straf door den Heere in bepaalde gevallen opgelegd: Levit. 20:14 en 21:9, Amos 6:9 en 10.

3e. dat, al mag God het begraven niet hebben voorgeschreven, Hij het graf, in Gen. 3:19 toch wel zóo duidelijk heeft opgenomen in het proces, waarin het vonnis des doods, als straf op de zonde, aan den mensch zou worden voltrokken, dat het schier met een voorschrift om te begraven gelijk staat.

Gen. 3:19. — Bij „stof” duidelijk gedacht aan de substantie waaruit de aarde bestaat (1e lid: „aarde” als zijn synoniem). — 'tHebreeuwsche woord hier voor „stof” gebruikt, wordt in onderscheiding van 3 andere, constant daarvoor gebruikt; het beteekent wat wij ook wel „grond” noemen (Gen. 26:15); slechts zelden fijn, in de lucht zwevend stof. — 'tWordt zelfs gebezigd voor de aarde zelve, vooral in verband met begraven en begraven-zijn (Job 20:11, 21:26, 7:21) — met „asch” in één adem genoemd, doch daarmee tegelijk ervan onderscheiden in de uitdrukking „stof en asch” (Gen. 18:27, Ps. 103:14).

4e. dat het doen verbranden van ons lichaam, als een willekeurige ingrijpen tot verhaasting van dit strafproces, in strijd is met den eerbied en de schaamte, waarmee het ons voegt er ons aan te onderwerpen.

In onzen kring zal wel geen verschil van opvatting bestaan over de vraag, waarin het wezen der schoonheid is te zoeken.

Niet de uiterlijke vorm van het voortgebrachte kunstwerk mag alszoodanig worden erkend, doch de idee, de inhoud van het kunstwerk, moet hierin beslissend zijn.

Zonder ideëlen inhoud verdient het voortgebrachte werk den naam van schepping niet en kan het, naar onze opvatting, geen waarachtige kunstwaarde worden toegekend, zooals ook Ds Buffinga in zijn bovengenoemd artikel met nadruk beoogt, waarbij de schrijver aanhaalt de uitspraak van Portig: „inhoud en vorm moeten elkaar dekken”.

Ongetwijfeld moet toegegeven worden, dat religie en kunst door de eeuwen heen zeer nauw met elkaar zijn verbonden geweest.

Sterker nog kan, althans van de beeldende kunsten gezegd worden, dat ze voor en na zijn opgebloeid uit de religie.

Bouw- en beeldhouwkunst der Egyptische graf-tempels zijn toch ontsproten aan de godsdienstige opvattingen.

Zie het aan de meesterwerken van Phidias, aan de Grieksche tempels of aan de machtige bouwwerken der middeleeuwen met hun in later tijd niet meer overtroffen beeldhouw- en schilderwerken.

Dat nu eens de religie, dan weer de kunst als de meest belangrijke grootmacht werd beschouwd, valt moeilijk te ontkennen.

Wel dient twijfel uitgesproken omtrent de juistheid van de stelling, dat „de religie meermalen de kunst heeft verlaagd tot haar dienstmaagd”.

Dat de kunst zelfs als regel is opgetreden als dienaar van de religie kan blijken uit de geschiedenis en is ook boven reeds gezegd.

Trouwens de religie is de eerste en ter ondersteuning van haar of wel ter versiering van bouwwerken, die de religie noodwendig deden ontstaan, werd de beeldhouw- en schilderkunst allereerst en allermeeest toegepast.

Hierin is echter geen „verlaging” van de kunst te zien.

De taak van de kunst is toch juist een dienende. Waar de kunstenaar meer wil — of anders wil — dan een dienende taak vervullen, is het met de kunst niet bijster goed gesteld.

Prof. Roland Holst zei dit enkele jaren geleden heel kernachtig: „Dienen, dat is de korte omschrijving van de taak der kunst”.

De zelfgenoegzame, ijdele mensch, die het leven en het wereldgebeuren niet in zijn diepten heeft

5e. dat de vernedering, die er voor een mensch in 't begraven worden ligt, blijkens Gen. 3:19 een deel is van de straf, ons om der zonde wil opgelegd, en dat het ons daarom niet toekomt, ons, door het verbranden van ons lichaam, aan die vernedering te willen onttrekken.

Er is ontkoming aan die vernedering, in beginsel reeds nu, en ten volle in de toekomst. Doch die geeft niet de crematie, maar Gods genade, door 't geloof in Christus. (1 Cor. 15.)

6e. dat onze God dan ook, toen Hij de opstanding van onzen Heere Jezus Christus uit de dooden opnam in zijn aanbiddelijken Raad tot onze verlossing en zaligheid, de lijkverbranding onverbiddelijk buiten de door Hem gewilde orde heeft gesloten.

7e. dat de profetie des Ouden Testaments, en dat evenzoo ook onze Heere Jezus Christus en zijne Apostelen van 's Heeren begrafenissen hebben gesproken, als van een deel der vernedering, welke Hij, ter voldoening aan de gerechtigheid Gods, voor zijn volk moest ondergaan (Ps. 16:10, Jes. 53:9, Matth. 12:40, 1 Cor. 15:4).

8e. dat Jezus, blijkens zijn woord in Joh. 5:28 en 29 het graf beschouwde als de natuurlijke en aangewezen verblijfplaats voor de lichamen der afgestorvenen.

9e. dat crematie als een gewelddadige, door onszelfen uitgedachte en bewerkstelligde vernietiging van het stoffelijk overschot eens menschen, in strijd is met den eerbied, dien men, naar luid van de Schrift, aan het menschenlijk lichaam, om zijn betrekking tot het beeld Gods waarnaar we geschapen werden, schuldig zijn. (Gen. 9:6.)

10e. dat de lijkverbranding, in het afgetrokken al even weinig een loochening moge zijn van de wederopstanding des vleesch, als ze aan deze in den weg kan staan — ze toch wel in schrijnende tegenspraak staat, waarin de Heilige Schrift ons van haar zekerheid en heerlijkheid spreekt, en met de heilige symboliek, waarin ze, in aansluiting aan de opstanding van onzen Heere Jezus Christus, allen die in Christus zijn, aan hun wederopstanding doet denken en in haar doet roemen. (1 Cor. 15 vs 35—44.)

11e. dat, in overeenstemming met dit alles, de Christelijke Religie, overal waar ze het heidendom overwon, de oorspronkelijke, deels door verzuiging, deels door bijgeloof verdrongen begraving der dooden herstelde.

12e. dat de bewering, als zou er tusschen lijkverbranding en ter-aarde-bestelling in wezen geenerlei verschil zijn, wijl het lichaam bij beide eenzelfde verbrandingsproces ondergaat, geen steek houdt,

geschouwd, zal die taak zien in: „Wat kan ik er van maken”, met den klemtoon op „ik”. De ware kunstenaar, die zichzelf kent, zal zich geven aan datgene, wat hij als zijn taak ziet, met de vraag: „Wat zal ze mij laten maken, wat zal ze in mij doen ontstaan?”

Ootmoed past daarom hem, die waarlijk dienen wil. Dat is de geesteshouding, waarin de waarachtige kunst geboren wordt.

Zoo ontstaat de echte „tendenz”-kunst.

Als voorbeeld voor deze geestesgesteldheid diene die van den vromen schilder-moonnik uit de vroege middeleeuwen, die zich tot taak stelde om door zijn muurschilderingen de leken te onderwijzen en als resultaat van zijn devoten kunstenaarsgeest ons werk te zien geeft, dat ook den beschouwer uit onzen tijd niet onberoerd kan laten.

Niettegenstaande technische gebreken en anatomische onvolkomenheden wordt de gevoelige beschouwer door dit werk machtig aangegrepen, omdat de vrome monnik in zijn beeldende prediking zelf begeesterd is door den inhoud van zijn geloof en in heilige bezieling zijn talenten stelt in dienst van zijn Schepper.

Zoo ontstaat kunstwerk met ideëlen inhoud van het hoogste gehalte, kunst van onovertroffen betekenis voor alle eeuwen.

De monnik-kunstenaar had wat te zeggen en wist zijn gedachten te belichamen in lijn en kleur.

Bezielde uitingen van een innig-vroom gemoed, die het volk verstond, omdat het leefde uit het zelfde beginsel als de auteur, omdat er een basis was in het gemeenschappelijk geloof.

In scherpe tegenstelling hiermee zijn wel de kunstuitingen van onzen individualistischen tijd, waaraan alle gemeenschappelijke grond vreemd is.

Geldt dit dienend karakter voor alle kunsten en voor ieder kunstenaar, niet het minst is dit het geval bij de bouwkunst en haar beoefenaren. Maar in bijzonderen zin klemmt dit voor den Christen-kunstenaar.

Zijn levenshouding zal in dubbelen zin een „dienende” zijn. In het dienen van zijn opgave zal hij zijn kunst dienen en in zijn kunst zijn God verheerlijken.

Bij het nader beschouwen van het onderwerp, dat ons bezighoudt, lijkt het niet overbodig om deze dingen nog eens te zeggen.

Men kan waardeering hebben voor de talrijke pogingen, die door verschillende bouwkunstenaars uit onze kringen worden ondernomen om het vraagstuk van onzen kerkbouw tot een betere oplossing te brengen.

omdat a inderdaad menschen, verhaast v passief uit gelaten wt

13e. dat aan haar v lijk lichaam ligen Gees van het vo en om in Heilige Sc gemeensch opstanding des lichaa zich met tegen een matie in o

Onder (vooraf aan van Dr Ku voor de m verbrandin V.

UN EN S

c. Laten in den leg die welisw in wezen

Dan mog den: het n naamloze ting; het li van credie krachten aansprakeli een instelli in wier re van de ka enz. Wij b langrijkste

Men kan aan experi ontkennen, ter zijn ta bij de bes direct een

En toch „kerkbouw” Nu wille standighe bouw in ve

Maar al meester ont gehad om

Tal van de betrokk wonnen wo ling van d commissies de wijze, geschikt is

Dit bedo tegen de l voorbereidi al te vern voor hen t beleid is no

In „De artikelen ge heden nog samenwerk

Of deze a van kerker mogen betw omdat de g stuk hierui

Nu geliev een oratio verhoudinge laten, terw bij betrokke goef uw „broeders in gelegenheid heid” aan

van toepa „vrijheid” „denheid”

Die sfeer om practisc te geven wa talenten op per te diert